

INVESTITSİYALARNING ZAMONAVIY IQTISODIYOTDAGI O'RNI,
TURLARI VA O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYA SIYOSATINI
TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Aripova Saidaxon Xurshidbek qizi

University of economics and pedagogy NOTM, Buxgalteriya hisobi va audit mutaxassisligi III-
bosqich 006-guruh talabasi saidaaripova031@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada investitsiyalarning zamonaviy iqtisodiyotdagi o'rni, ularning turlari, iqtisodiy rivojlanishga ta'siri hamda investitsiya jarayoniga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilinadi. Maqolada ichki va tashqi investitsiyalar, real va moliyaviy, to'g'ridan-to'g'ri va portfel investitsiyalari, shuningdek tijorat, ijtimoiy va innovatsion investitsiyalar tasnifi yoritiladi. Shu bilan birga, O'zbekiston sharoitida amalga oshirilayotgan investitsiya siyosati, islohotlar va ularning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri tahlil qilinadi. Maqola investitsiyalarning iqtisodiy o'sish, ishlab chiqarish salohiyati va ijtimoiy farovonlikni oshirishdagi strategik ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Investitsiya, ichki investitsiya, tashqi investitsiya, real investitsiya, moliyaviy investitsiya, to'g'ridan-to'g'ri investitsiya, portfel investitsiya, innovatsion investitsiya, iqtisodiy o'sish, O'zbekiston, investitsiya muhiti, iqtisodiy islohotlar.

Аннотация: В статье анализируется роль инвестиций в современной экономике, их виды, влияние на экономическое развитие и факторы, влияющие на инвестиционный процесс. Рассматривается классификация внутренних и иностранных инвестиций, реальных и финансовых инвестиций, прямых и портфельных инвестиций, а также коммерческих, социальных и инновационных инвестиций. Кроме того, исследуются инвестиционная политика, реформы и их влияние на экономику Узбекистана. Статья демонстрирует стратегическую важность инвестиций для стимулирования экономического роста, повышения производственных мощностей и улучшения социального благосостояния.

Ключевые слова: Инвестиция, внутренние инвестиции, иностранные инвестиции, реальные инвестиции, финансовые инвестиции, прямые инвестиции, портфельные инвестиции, инновационные инвестиции, экономический рост, Узбекистан, инвестиционная среда, экономические реформы.

Abstract: This article analyzes the role of investments in the modern economy, their types, impact on economic development, and factors influencing the investment process. The article highlights the classification of domestic and foreign investments, real and financial investments, direct and portfolio investments, as well as commercial, social, and innovative investments. Furthermore, the article examines investment policies, reforms, and their impact on the economy of Uzbekistan. The study demonstrates the strategic importance of investments in promoting economic growth, enhancing production capacity, and improving social welfare.

Keywords: *Investment, domestic investment, foreign investment, real investment, financial investment, direct investment, portfolio investment, innovative investment, economic growth, Uzbekistan, investment environment, economic reforms.*

Bozor iqtisodiyoti sharoitida investitsiyalar iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri sifatida qaraladi. Har qanday davlatning iqtisodiy barqarorligi, ishlab chiqarish salohiyati, texnologik modernizatsiyasi va ijtimoiy infratuzilmasi ko'p jihatdan investitsiyalar hajmi va samaradorligiga bog'liq. Shu bois investitsiya jarayonining mohiyati, ularning tasnifi va ularga ta'sir qiluvchi omillarni chuqur o'rganish iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biridir. Investitsiya tushunchasi zamonaviy iqtisodiyotda markaziy o'rinni egallab, har bir davlatning iqtisodiy taraqqiyoti, ishlab chiqarish salohiyati va ijtimoiy farovonligining asosiy omillaridan biri sifatida qaraladi. "Investitsiya" so'zi lotincha investire – "mablag' joylashtirmoq" ma'nosidan kelib chiqqan bo'lib, iqtisodiy mazmunda foyda yoki ijtimoiy samara olish maqsadida iqtisodiyotning turli sohalariga kapital kiritishni anglatadi. P. Samuelsonning ta'rifiga ko'ra, investitsiya bugungi iste'moldan voz kechib, kelajakdagi ishlab chiqarish va daromadni oshirishga xizmat qiladigan qarorlar majmuasidir [Samuelson & Nordhaus, Economics, 2010].

Investitsiyalarning iqtisodiyotdagi roli juda keng. Ular ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytiradi, texnologiyalarni modernizatsiya qiladi, yangi ish o'rinlari yaratadi, eksport salohiyatini oshiradi hamda iqtisodiy raqobatbardoshlikni ta'minlaydi. Shu sababli har bir mamlakat investitsiya muhitini yaxshilash, investorlar uchun qulay sharoit yaratish va investitsiya oqimlarini ko'paytirishga harakat qiladi.

Investitsiyalar turli mezonlar asosida tasniflanadi. Kapital manbai bo'yicha investitsiyalar ichki va tashqi investitsiyalarga bo'linadi. Ichki investitsiyalar mamlakat ichidagi korxonalar, davlat byudjeti va aholi jamg'armalari hisobiga shakllansa, tashqi investitsiyalar xorijiy investorlar tomonidan kiritilgan kapitalni anglatadi. Xorijiy investitsiyalarning ahamiyati katta bo'lib, u yangi texnologiyalar, boshqaruv tajribasi va innovatsion yondashuvlarni olib kiradi.

Mulkiy shakliga ko'ra investitsiyalar real va moliyaviy investitsiyalarga ajratiladi. Real investitsiyalar ishlab chiqarish vositalarini yaratish, modernizatsiya qilish va qurilish ishlariga sarflansa, moliyaviy investitsiyalar aksiyalar, obligatsiyalar, bank depozitlari kabi qimmatli qog'ozlarga mablag' kiritishni o'z ichiga oladi. Real investitsiyalar ishlab chiqarishni kengaytirish orqali iqtisodiyotning moddiy bazasini mustahkamlasa, moliyaviy investitsiyalar bozor kapitalizatsiyasini oshirish va moliya tizimini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ishtirok shakliga ko'ra investitsiyalar to'g'ridan-to'g'ri va portfel investitsiyalarga bo'linadi. To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarda investor korxona boshqaruvida bevosita ishtirok etadi, ishlab chiqarish jarayoniga ta'sir ko'rsatadi. Portfel investitsiyalari esa, asosan, daromad olish maqsadida aksiyalar va boshqa qimmatli qog'ozlarga mablag' kiritishni anglatadi. To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar ko'proq uzoq muddatli va real iqtisodiyotga yaqin bo'lsa, portfel investitsiyalari likvidligi yuqoriligi bilan ajralib turadi.

Maqsadiga ko'ra investitsiyalar tijorat, ijtimoiy va innovatsion investitsiyalarga bo'linadi. Tijorat investitsiyalarining asosiy maqsadi foyda olish bo'lsa, ijtimoiy investitsiyalar aholining turmush darajasi va infratuzilmasini yaxshilashga qaratiladi. Innovatsion investitsiyalar esa ilmiy tadqiqotlar, yangi texnologiyalar, dasturiy yechimlar va avtomatlashtirilgan jarayonlarni rivojlantirishga yo'naltiriladi. Hozirgi zamonda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning tez sur'atlarda rivojlanishi innovatsion investitsiyalarning o'sishiga sabab bo'lmoqda.

Investitsion jarayonning bosqichlari ham o'ziga xos ahamiyatga ega. Jarayon bozorni chuqur tahlil qilishdan va investitsiya loyihasini ishlab chiqishdan boshlanadi. Shundan so'ng moliyalashtirish manbalarini aniqlash, loyiha amalga oshirilishini tashkil etish, monitoring va nazoratni olib borish hamda loyiha samaradorligini baholash kabi bosqichlar ketma-ket amalga oshiriladi. Har bir bosqichning samaradorligi investitsiya loyihasining umumiy natijasiga ta'sir qiladi.

Investitsiyalarga ta'sir qiluvchi omillar ko'p qirrali bo'lib, ularni iqtisodiy, siyosiy-huquqiy, ijtimoiy va texnologik omillarga ajratish mumkin. Iqtisodiy omillar orasida makroiqtisodiy barqarorlik, inflyatsiya darajasi, valyuta kursining barqarorligi, soliq tizimi, kredit resurslarining mavjudligi va qarz bozorlarining rivojlanishi muhim o'rin tutadi. J.M. Keynes investitsiya qarorining asosiy omillaridan biri sifatida kutilayotgan foyda bilan amaldagi foiz stavkasi o'rtasidagi nisbatni ko'rsatadi [Keynes, The General Theory of Employment, Interest and Money, 1936]. Aynan foiz stavkalarining pasayishi investitsiyalarning ko'payishiga, yuqorilashi esa kamayishiga olib keladi.

Siyosiy-huquqiy omillar ham investorlar uchun nihoyatda muhim. Mamlakatda siyosiy barqarorlikning mavjudligi, qonunlarning izchil ishlashi, mulk daxlsizligi va shartnomalar ijrosining kafolatlanganligi investorlarning ishonchini oshiradi. Qonunchilik tizimining takomillashganligi va davlat kafolatlarining mavjudligi investitsiya muhiti uchun muhim shartlardandir.

Ijtimoiy omillar qatoriga mehnat bozorining holati, aholining ta'lim darajasi, demografik ko'rsatkichlar, malakali mutaxassislar yetishmasligi yoki ko'pligi, aholining iste'mol madaniyati va ichki talabning darajasi kiradi. Malakali ishchi kuchi mavjudligi investorlar uchun katta ustunlik yaratadi.

Texnologik omillar esa sanoatning qay darajada modernizatsiya qilinganligi, yangi texnologiyalarning joriy etilishi, ilmiy-tadqiqot institutlari faoliyati va innovatsion infratuzilma rivojlanishiga bog'liqdir. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish investitsiya oqimlarini kuchaytirib, iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

O'zbekiston iqtisodiyotida oxirgi yillarda investitsiya faoliyatini rag'batlantirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Mamlakatda erkin iqtisodiy zonalar tashkil etilgan, soliq imtiyozlari berilgan, davlat-xususiy sheriklik (DXSh) tizimi rivojlanmoqda, investorlarga qo'shimcha huquqiy kafolatlar yaratilgan. "Investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonun investorlarga beriladigan kafolatlarni aniq belgilab, mulk daxlsizligining himoyasini ta'minlaydi [O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 2019]. Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasining so'nggi hisobotlarida O'zbekiston investitsiyalarni jalb qilishda mintaqadagi eng faol davlatlardan biri sifatida qayd etilgan.

XULOSA

Investitsiyalar har bir davlat iqtisodiy rivojlanishining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, ular ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va yangi ish o'rinlari yaratishda muhim rol o'ynaydi. Investitsiyaning turlari, shakllari va manbalari iqtisodiyotga kirib kelayotgan kapitalning qaysi yo'nalishda samarali ishlatilishini belgilaydi. Investitsiya muhitining shakllanishiga makroiqtisodiy barqarorlik, huquqiy kafolatlar, siyosiy ishonch, malakali mehnat resurslari va texnologik yangilanishlar kabi omillar bevosita ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekistonda olib borilayotgan islohotlar, imtiyozlar va yangi iqtisodiy zonalar tashkil etilishi investorlar uchun yanada qulay sharoit yaratib, mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligini oshirmoqda.

Shu bois investitsiyalar nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ijtimoiy farovonlik va innovatsion rivojlanishni ta'minlashda ham strategik ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Samuelson, P., & Nordhaus, W. (2010). Economics (19th ed.). McGraw-Hill.
2. Keynes, J. M. (1936). The General Theory of Employment, Interest and Money. Macmillan.
3. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. (2019). Investitsiya faoliyati to'g'risida [Law of the Republic of Uzbekistan "On Investment Activity"]. Tashkent.
4. Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi. (so'nggi hisobotlar). O'zbekistonning investitsiyaviy muhitiga oid statistik va tahliliy ma'lumotlar.